

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

Тернопіль
19-20 жовтня 2018 року

Лютаренч І.	лідерства у педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	50
Махлинець С.	Рівень самоконтролю керівника як чинник підвищення відповідальності педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	53
Нагорна В.	Особливості соціалізації молодших школярів з неповних сімей.....	56
Несмашна Г.	Психолого-управлінські умови попередження насильницьких дій щодо підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі.....	58
Олексюк В.	Гуманістична психологія як основа психологічного супроводу професійного та особистісного зростання педагогів нової української школи.....	61
Сіткар В.	Психологічні передумови діалогізації педагогічної взаємодії як ключової у сучасній освіті.....	63
Сметанок І.	Гендерний аспект самооцінки особистих якостей у четверокласників за методикою Дембо-Рубінштейн.....	66
Столяренко О.	Психологічні передумови розвитку моральної свідомості у молодшому шкільному віці.....	69
Фурман А., Фурман О., Цюман Т.	Особливості емоційної саморегуляції педагогів з різним типом професійної спрямованості.....	71
Чип Р.	Інноваційно-психологічна діяльність в освітній сфері суспільства: концепції і визначення.....	74
Янкович О.	Формування навичок безпечної поведінки у дітей: прикладні аспекти.....	76
	Актуальність проблеми гендерної ідентичності у період дорослішання особистості.....	78
	Реалізація ідей польського досвіду оцінювання результатів навчання молодших школярів в українських школах.....	81
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ		
Боднарчук Ж., Греняк Н., Бригадир М.	Особливості психолого-педагогічного супроводу дитини з розладами зі спектру аутизму.....	84
Гончаровська Г.	Психологічна служба та організація інклюзивного навчання.....	87
Олійник Г.	Технології забезпечення психолого-педагогічного супроводу дитини в межах інклюзивного навчання.....	89
Свіргун Л.	Становлення інклюзивної освіти в Україні: від інтеграції до інклюзії.....	92
Адамів С.	Формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами.....	95
ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНЕ СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ		
	Трансформаційні процеси підготовки майбутніх фахівців-маркетологів.....	98

Адамська З.	Фасилітація як передумова розвитку діалогічної культури майбутнього психолога.....	101
Андрійчук І.	Використання гуманістичних технологій у професійній підготовці майбутніх психологів.....	103
Галин І.	Глибина смисложиттєвих переживань як чинник становлення майбутнього педагога.....	106
Галин О.	Використання ідей гуманістичної педагогіки у підготовці майбутніх педагогів до реалізації принципу суб'єктності учня в освітньому процесі.....	109
Демків В., Любінський В., Дереча А.	Психологічні аспекти розвитку творчої активності майбутніх фахівців-дизайнерів.....	111
Дуткевич Т.	Динаміка професійної самосвідомості студентів-психологів.....	114
Заставнецька Я.	Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів у процесі аналізу педагогічних конфліктів.....	116
Калаур С.	Стан сформованості самоорганізації у педагогів загальноосвітнього навчального закладу.....	119
Карпенко С.	Потенціал аскеологічного підходу під час професійної підготовки менеджерів соціокультурної діяльності.....	121
Кондратюк В.	Емоційний інтелект у роботі психотерапевта.....	124
Кузьменко Т.	Гендерні особливості використання механізмів психологічного захисту студентами під час навчання у виші.....	126
Магдасюк Л., Павлова Б., Мешко Г., Мешко О., Панченко С.	Емоційна стабільність як основа гармонійного особистісного та професійного розвитку студента-психолога.....	129
Панчук Н.	Особливості професійного вигорання працівників екстремальних професій.....	132
Паркулаб О.	Професійне самовизначення майбутнього вчителя у фокусі становлення його педагогічної позиції.....	134
Періг І.	Нові можливості післядипломної освіти педагогів: формальний та неформальний виміри.....	136
Приходько Ю.	Ціннісний компонент професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця.....	139
Радчук Г., Савицька О.	Екзистенційні цінності як чинник актуалізації особистісного потенціалу майбутніх психологів.....	141
Савчин М.	Прогнозування на етапі професійного самовизначення майбутніх психологів.....	144
	Професійний вибір як чинник успішної фахової підготовки практичного психолога.....	146
	Психологічні орієнтири розвитку освітнього процесу.....	149
	Цільова спрямованість особистості майбутнього фахівця в контексті становлення його суб'єктності.....	151
	Теоретико-методологічні засади психологічної практики в контексті духовної парадигми.....	153

педагогом обдарованих, креативних учнів та надання їм необхідної психолого-педагогічної підтримки в актуалізації та реалізації творчого потенціалу. [3, с.1]

За М.Кашаповим, абіогтивність включає в себе креативність вчителя, мотиваційно-когнітивний компонент та рефлексивно-перцептивні здібності, зокрема, здатність до розуміння учня, співпереживання йому, здатність проникнути в індивідуальну своєрідність дитини та здатність у зв'язку з цим проаналізувати, оцінити, краще зрозуміти себе у процесі педагогічної взаємодії.

Вважаємо за потрібне розширити зміст вказаного поняття до загальнопедагогічної компетентності вчителя, необхідної для ефективної освітньої діяльності в умовах нової української школи.

За Ю.Адушевою, у структурі абіогтивності можна визначити такі компоненти як:

- рефлексивність - аналіз як своєї діяльності, так і поведінки учнів у відповідь;
- емпатія та соціальний інтелект - здатність до емоційної чуттєвості та розуміння вчинків і дій учнів;
- креативність - гнучкість мислення, оригінальність, що допомагає адекватно сприймати індивідуальні особливості дитини;
- мотиваційно-когнітивний компонент - знання індивідуальних особливостей учнів, бажання до набуття знань для роботи з дітьми у парадигмі особистісно орієнтованого підходу.

Д.Молоков [5, с. 2] найбільш вагомим фактором успішності роботи учителя з учнями вважає таку глобальну особистісну характеристику як система поглядів та переконань, у якій велику вагу мають уявлення про самого себе, інших людей, а також про цілі та завдання своєї діяльності.

Можемо стверджувати, що основою для практичного забезпечення реалізації особистісно орієнтованої моделі освітнього процесу є гуманістична психологія, яка розглядає особистість людини як унікальну цілісну систему, що прагне до самоактуалізації, постійного особистісного зростання та ґрунтується на визнанні людського в кожній людині й споконвічній повазі до її унікальності й автономії.

Особистість, яка самоактуалізується, має такі риси: [1, с. 70]

- повне схвалення реальності та комфортне ставлення до неї (не ховатися від життя, а знати, розуміти його);
- схвалення інших і себе («Я в цьому світі не для того, щоб відповідати твоїм очікуванням. І ти в цьому світі не для того, щоб відповідати моїм очікуванням. Я є, ти є, ти є. Я поважаю і приймаю тебе таким, який ти є»);
- автономність, незалежність, самостійність думок;
- здатність до розуміння інших, увага, доброзичливість до людей;
- постійна новизна, свіжість оцінок, відкритість досвіду;
- розрізнення мети і засобів, зла і добра (не можна вдавнатися до будь-якого засобу для досягнення мети);
- спонтанність, природність поведінки, гумор;
- саморозвиток, вияв здібностей, потенційних можливостей, самоактуалізуюча творчість у роботі, любові, житті;

62

готовність до усвідомлення свого досвіду, до розуміння проблем і протиріччя та їх розв'язання, до реального оцінювання своїх можливостей, до балансування конфліктності.

Необхідна умова для самоактуалізації - наявність адекватної Я-концепції, цінного і ціннісного уявлення людини про саму себе, що включає диференційовані власні провали, якості і прагнення. Тільки таке повне знання про самого себе може стати основою для процесу самоактуалізації.

Виходячи з вищесказаного, можемо сформулювати напрямки педагогічного супроводу професійного та особистісного зростання педагогів в умовах реформування системи освіти: актуалізація позитивного образу Я, пошуку ресурсів та шляхів самоактуалізації, створення сприятливого середовища для позитивних особистісних та професійних змін.

Література

1. Варій М.Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007. - С.69-72.
2. Зиченко С.В. Ціннісні орієнтири сучасного викладача : професійний аспект // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - 2016.- № 13, с. 24-27.
3. Кашапов М.М. Абіогтивність як базова компетентність вчителя вищої школи. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://imges/a/ac/Kasharov_M_article.doc
4. Концептуальні засади реформування середньої освіти. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/116/konceptziya.html>
5. Молоков Д.С. Педагог и одаренный ребенок : проблема самосознания // Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego 6, 273-283 2014. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://mazowsze.hist.pl/43/Rocznik_Towarzystwa_Naukowego_Plockiego/1021/2014/06/
6. Педагогічна конституція Європи. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://yspu.org/images/0/00/Frankfurt2013.pdf>

Олександр Вікторія
м. Тернопіль

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДИАЛОГІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК КЛЮЧОВОЇ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Постановка наукової проблеми. Вплив педагога на зростаючу особистість школярів важко переоцінити. Він є важливим соціальним чинником такого розумового розвитку, набуття впевненості у своїй здатності опанувати знаннями про оточуючий світ, формування системи цінностей, позитивних моральних ставлень тощо. Тому вміння вчителя створити сприятливу атмосферу навчання та виховання дітей на засадах рівності,

63

взаємоповаги, взаєморозуміння забезпечує їх нормальний, повноцінний розвиток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальнозвизнаною психологією є факт того, що зростаюча особистість не однозначно залежить від соціального оточення, а взаємодіє з ним як суб'єкт. Інакше кажучи, важливим питанням постає визнання суб'єктного досвіду учня як самобутнього, самоцінного, побудова впливів на дитину із максимальною опорою на цей досвід. На думку відомого українського психолога І.Д. Бека, розвиток свідомості є підґрунтям для розвитку самосвідомості, яка, у свою чергу, забезпечує їхню емоційно-ціннісну оцінку, перетворює у власні особистісні цінності як регулятори поведінки у різних сферах життя. Знання про себе-світ як наслідок знань про сфери світу передбачає і забезпечує виникнення свідомого самовизначення дитини як розуміння нею своїх чеснот, позитивних переживань, здатність керуватися ними у поведінці, діяльності, реальному житті загалом.

Зважаючи на це, важливим показником процесу формування суб'єктних ставлень зростаючої особистості виступає прагнення до самореалізації як звернення дитини до своїх внутрішніх ресурсів та усвідомлення своїх можливостей обирати засоби здійснення тієї чи іншої діяльності у тих чи інших обставинах та умовах життєдіяльності. На думку І. Карпенко, механізм самовизначення у світі зростаючої особистості виступає оволодіння нею власною мотиваційно-смисловою сферою. Сформованість цього механізму допомагає дитині відповісти на запитання «Хто я є?» (ідентифікація як відповідь - «я - людина»), «Що я хочу?» (як оптимальне поєднання добра та любові), «Що я можу?» (як відображення здатності творити себе посередництвом реалізації моральних вчинків).

У цьому контексті вартують уваги і міркування А. Бандури про те, що людині, яка переживає і переконана у своїй самосфестивності, притаманне очікування успіху, впевненість у спроможності долати перешкоди, що зумовлює позитивні орієнтири для розбудови власної поведінки, а відтак і реалізацію вдалих життєвих сценаріїв. З огляду на це, варто актуалізувати у дітей власний досвід досягнення успіху у різних сферах життєдіяльності як підтвердження їхньої спроможності будувати ефективну поведінку.

Мета статті - проаналізувати особливості становлення професійної самосвідомості вчителя, її вплив на формування зростаючої особистості та тренінг, як засіб розвитку навичок педагогічної рефлексії, психічної саморегуляції, розвитку суб'єктності.

Визначення основного матеріалу. Збагачення змісту, структури самосвідомості зростаючої особистості потребує такої організації взаємодії дорослого та дитини, коли вона заповнена не лише інформаційними потоками, але і забезпечує умови, за яких кожна дитина виступає суб'єктом та організатором діалогу з дорослим. Основні зусилля педагога повинні спрямовуватися на розвиток вміння бути джерелом позитивних суджень, підкріплених, підтримки дітей у нових прагненнях.

64

Важким, успішне оволодіння такими вміннями визначають також певні педагогічні умови: необхідність більш змістовної діяльності дорослих дітей через залучення останніх до обговорення, діалогу стосовно вирішення проблем ціннісного виміру людського життя, пошуку його сенсу; створення умов інтеграції їхнього досвіду («хочу», «можу», «треба», «маю»); визнання ваги його суб'єктного аспекту через розвиток вміння виражати власні переживання, продукувати та втілювати власні домагання у певній життєдіяльності; вироблення у дітей установок на позитивні результати у долати життєвих труднощів загалом.

Психологи зазначають, що механізм професійної самосвідомості, який забезпечує розуміння педагогічної творчості у взаємодії із учнями, полягає в здатності учителя проявити себе як особистість у ситуаціях спілкування з ними, є педагогічна рефлексія. Вчитель, який має потребу бути суб'єктом, активно її практикує, уміє представити свою особистість у ситуаціях педагогічної взаємодії, спроможний бути взірцем для наслідування, розвивати компетентність учнів у різних сферах життєдіяльності, сприяти розвитку смислового простору їхнього життя засобами навчання та виховання. Включаючись у режим розвитку-саморозвитку педагог сам стає творчим педагогічним інновацій, готовий до нововведень у школі.

Окрім того, що рефлексивні компоненти самосвідомості вчителя, спрямовують процес мислення і прийняття рішень, самосвідомість вчителя, педагогічної діяльності, вони також зумовлюють збереження, стабілізацію ним власного психофізичного та енергетичного потенціалу, що підвищує продуктивність педагогічної взаємодії з учнями. Посилення рефлексивних аспектів педагогічної діяльності означає реалізацію впливів, спрямованих на досягнення вчителем цілей, змісту, структури, засобів оптимізації власної педагогічної діяльності, проблем міжособистісного сприйняття та взаємодії з системою, учнів, персоналу школи, батьків, а також усвідомлення себе самого як суб'єкта діяльності. Рефлексування своїх особистісних ресурсів забезпечує стабілізацію ставлення до себе як джерела особистісного зростання, розвиває вміння потенціувати творчість, а відтак визначати професійну діяльність як важливий аспект власної самореалізації.

Тому важливо організувати психологічну підтримку вчителя, озброїти його прийомами і методами самопомогі, які б сприяли гармонізації його внутрішнього світу, послабляли психічне напруження, розвивали внутрішній світ, розширювали професійну самосвідомість через поглиблення рефлексивного усвідомлення педагогом себе (своїх можливостей, ставів, актуалізацію внутрішніх проблем загалом).

Саме тренінгові форми роботи, на наше переконання, дозволяють створювати необхідні психологічні умови становлення різних аспектів розвитку професійної самосвідомості вчителя. Групова взаємодія повинна спрямовуватися на розвиток педагога як суб'єкта самопізнання (оволодіння прийомами і методами глибокого проникнення у власну особистість, розширення можливостей самоаналізу, корекції самосприйняття, включення неввідомих самокорекції особистості, аналіз та оцінка професійно-педагогічної

65

компетентності тощо). А також на розвиток педагога як суб'єкта пізнання учня (ставлення до учнів як суб'єктів учіння та особистостей, адекватне пізнання особистісних особливостей інших, корекція психологічних установок у міжособистісному і професійному спілкуванні тощо).

Також варто зважати на те, що умовою особистісного зростання педагога є не лише розвинуті особистісні якості, духовність, але і високий рівень психічного і фізичного здоров'я. Саме тоді вчитель спроможний отримувати задоволення від своєї роботи, володіє високим рівнем працездатності, активності, творчості, прагне до самовдосконалення. Оскільки професія пов'язана із переживанням станів емоційної напруги, тому педагоги повинні володіти прийомами її попередження, знімання. Відпрацювання навичок ефективної саморегуляції, розвиток емоційної стійкості до різних негативних чинників професійної діяльності є необхідною, значущою якістю педагога.

Висновки. У контексті особистісно зорієнтованої освітньої парадигми взаємини вчителя з учнями ґрунтуються на таких моральних нормах як повага, гідності кожного зі своїх вихованців, довіра, уважне ставлення до їх внутрішнього світу, душевна чутливість, доброзичливість. Саме таке психологічно грамотне ставлення вчителя до особистості учня допомагає налагодити взаєморозуміння, а відтак і ефективну взаємодію, обґрунтовані прийняття педагогічних рішень.

Сіткар Віктор

м. Тернопіль

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ САМООЦІНКИ ОСОБИСТИХ ЯКОСТЕЙ У ЧЕТВЕРТОКЛАСНИКІВ ЗА МЕТОДИКОЮ ДЕМБО-РУБІНШТЕЙН

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що учні четвертого класу є на межі, яка розділяє епоху дитинства від підлітків. Спіраючись на наукові праці психологів (Д. Ельконін, В. Поліщук, О. Кікінежді, М. Савчин), зазначимо, що основними новоутвореними підліткового віку є: 1) прагнення до «дорослості»; 2) самооцінка, 3) підкорення нормам колективного життя, 4) залежність від колективу референтної групи [3; 4].

Самооцінка – центральний компонент Я-концепції особистості, який охоплює оцінку людиною себе, своїх можливостей і якостей та місця серед інших людей. Від самооцінки залежить самокритичність людини і вмогливість до себе. Вона є основою ставлення людини до своїх успіхів та невдач і вибору цілей певної складності, тобто рівня домагань. У процесі розвитку поступово зростає здатність дитини самостійно оцінювати свої якості тому її самооцінка все більше залежить від оцінок оточуючих. Самооцінка людини не залишається весь час однаковою. Вона змінюється, залежно від умов, у яких відбувається діяльність людини, і стабільності досягнутих успіхів [4, с. 313].

Мета дослідження – здійснити діагностику самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн в учнів четвертого класу і сформувані певну уяву про гендерні відмінності у цьому цікавому, що межує з підлітковим віком, періоді розвитку молодших школярів. В дослідженні брали участь учні 4 класу

Тернопільської ЗОШ № 13 імені Андрія Юркевича. Всього 23 учні (13 дівчаток і 10 хлопчиків).

Методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн в модифікації А. М. Парфін [1] заснована на безпосередньому оцінюванні школярами особистих якостей, таких як здоров'я, здібності, характер тощо. Людина, як представник homo sapiens, може оцінювати свої здібності, можливості, характер тощо. Рівень розвитку кожної якості людської особистості можна умовно зобразити вертикальною лінією, нижня точка якої символізуватиме найнижчий розвиток, а верхня – найвищий. Сім ліній позначають: 1) здоров'я; 2) розум, здібності; 3) характер; 4) авторитет в однолітків; 5) уміння багато чого робити своїми руками (умілі руки); 6) зовнішність; 7) впевненість у собі. В інструкції до методики зазначається наступне. На кожній лінії рискою (–) позначте розвиток у себе цієї якості в даний момент часу. Після цього рискою (x) позначте, при якому рівні розвитку цих якостей ви були б задоволені собою або відчули б гордість за себе [1].

Після проведення методики ми визначили по кожній шкалі: а) рівень домагань – відстань в мм від нижньої точки шкали («Про») до знаку «x»; б) рівень самооцінки – від «0» до знаку «–»; в) значення розбіжності між рівнем домагань і самооцінкою – відстань від знаку «x» до знаку «–», якщо рівень домагань нижче самооцінки, він виражається негативним числом. 2) Розраховували середню величину кожного показника за всіма шкалами.

При аналізі рівня домагань, ми спиралися на те, що норму, реалістичний рівень домагань, характеризує результат від 60 до 89 балів. Найбільш оптимальний – порівняно високий рівень – від 75 до 89 балів, що підтверджує оптимістичне уявлення про свої можливості, та є важливим чинником особистісного розвитку. Результат від 90 до 100 балів, зазвичай, засвідчує ірраціональне, нескритичне ставлення дітей до власних можливостей. Результат менше 60 балів вказує на занижений рівень домагань, він – індикатор несприятливого розвитку особистості [1].

При аналізі висоти самооцінки, ми керувалися тим, що кількість балів від 43 до 74 («середня» і «висока» самооцінка) засвідчують реалістичну самооцінку. Кількість балів від 75 до 100 і вище свідчить про завищену самооцінку і вказує на певні відхилення у формуванні особистості. Занижена самооцінка може підтверджувати особистісну незрілість, невміливість, неправильно оцінити результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими; завищена самооцінка може вказувати на істотні спотворення у формуванні особистості – «закритості для досвіду», нечутливості до своїх помилок, невдач, зауважень та оцінок оточуючих. Кількість балів нижче 45 вказує на занижену самооцінку (недооцінку себе) і свідчить про крайнє неблагополуччя в розвитку особистості. Ці учні складають «групу ризику», їх, як правило, мало. За низькою самооцінкою можуть ховатися два абсолютно різних психологічних явища: справжня невпевненість в собі і «захисне спрямування», коли декларування (самому собі) власного невміння, відсутність здібностей тощо дозволяє не докладати жодних зусиль [1].